

"הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות... כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסיך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך"

(נוסח 'הנרות הללו')

סדר סיפור וסדר הודאה

"תשועות", "ניסים" ו"נפלאות" – שלשה סוגי ניסים במאורעות ימי החנוכה / מדוע נשתנה סדר הזכרתם בנוסח "הנרות הללו" בין תחילתו לסופו?

בנוסח "הנרות הללו" מזכירים אנו את הניסים "שעשית לאבותינו" בימים ההם, בג' לשונות: "תשועות", "ניסים" ו"נפלאות".

אמנם יש לדייק, דבתחילת הנוסח אנו אומרים בסדר אחד – "הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות, ועל הניסים, ועל הנפלאות"¹. ואילו בסיום הנוסח מוזכרים שוב הניסים, אך בסדר אחר – "להודות ולהלל לשמך הגדול על ניסיך, ועל נפלאותיך, ועל ישועותיך"². וצריך להבין מה הטעם לשינוי הסדר בזה.

ויובן זה בהקדים החילוק בין ג' לשונות אלו – "תשועות" "ניסים" ו"נפלאות":

כאשר מתנהלת מלחמה בין שני צדדים, וכוחות שני הצדדים שווים לפי ערך³, אזי (גם

(1) כ"ה במס' סופרים פ"כ ה"ו לפנינו. טאו"ח סתרע"ו. וכ"ה בסידור רבינו הזקן. ובכמה סידורים וכו' הוא בשינוי סדר, הוספות כו'. ואכ"מ.

(2) כ"ה בסידור רבינו הזקן [ובסידור של"ה, יעב"ץ ועוד]. ובמס' סופרים שם (וכ"ה בטאו"ח שם. ובכ"מ) מקדים "נפלאותיך" ל"ניסיך". ובכמה סידורים הוא בעוד שינויים. ואכ"מ.

(3) לפי הסך-הכל של כמותם ואיכותם יחדיו (ראה פרש"י לך יד, ט לגבי מלחמת ד' מלכים).

כן) צריך לישועת ה' בכדי לנצח – שהרי מצד הטבע יש גם אפשרות שהצד שכנגד ינצח; אך נצחון ותשועה זו מאת ה', היא באופן שנראית כענין טבעי, ולא כ"נס" שלמעלה מדרך הטבע (שהרי גם בדרך הטבע הנצחון הוא אפשרי) – ולכן הרי היא בגדר "ישועה".

אמנם, כאשר צד אחד במלחמה הוא חלש ביותר לעומת השני, ובפרט כשהפרש הוא באופן שאין ערך כלל ביניהם – נצחון מלחמה כזו הרי הוא בגדר "נס", דהוא למעלה לגמרי מן הטבע, ובניגוד למציאות הטבעית, בה אין שייך כלל שהצד החלש ינצח.

וישנו אופן נוסף, ממוצע בין השנים: בעת שמתרחשים מאורעות פלאיים שאינם "נס" באופן ברור ומוחלט, אלא אפשר להסבירם גם כן באופן טבעי – הרי מאורעות אלו הם בגדר "פלא". היינו, שהם מאורעות שאינם על דרך הרגיל, אלא הם 'מובדלים' ו'מופרשים' מהמציאות הטבעית הרגילה, ומעוררות פליאה אצל הרואה אותם – והן הנקראות בשם "נפלאות"⁵.

על פי זה, מבואר שפיר הטעם לשינוי הסדר בין תחילת נוסח "הנרות הללו" לסיומו: דהנה, הזכרון וההודאה לה' שבהדלקת הנרות ובאמירת "הנרות הללו", הרי היא על כל הניסים והישועות שעשה הקב"ה עמנו בימים ההם, החל מנצחון המלחמה וכלה בנס פך השמן (כמדויק בכך שנקטו כאן "תשועות" ו"ניסים" כו' בלשון רבים⁶). וכך דייקנין שפיר נמצא, שהנוסח שנקטו כאן (בפתיחת "הנרות הללו") הוא ממש כסדר המאורעות שאירעו בימים ההם, זה לאחר זה.

השלב הראשון בנצחון החשמונאים הי' בעיר מודיעין (שם היו מתתיהו ובניו), כאשר רצו היוונים להקריב שם דבר אחר, והחשמונאים עמדו מנגד ונצחום⁷. והרי נצחון זה הרי בגדר "ישועה", ולא "נס" גלוי, ואפילו לא "פלא" גלוי – כי במודיעין לא היו מספר רב של

(4) ראה פרש"י וארא ח, יח ("והפילתי – והפרשתי וכן . . . לא נפלאות היא ממך לא מובדלת ומופרשת היא ממך").
(5) ולהעיר ממרוז"ל (נדה לא, א) דעל סוג הניסים ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר" בו נאמר (תהלים עב, יח) "עושה נפלאות לבדו".

ולהעיר גם ממה שמצינו שכתב רבינו הזקן (אגרות קודש שלו סל"ח) בנוגע לגאולתו ממאסרו, הלשון "הפליא כו' לעשות בארץ". והרי גאולתו אז היתה ע"י השתדלות כו' בדרך הטבע, אך ביחד עם זה, לא היתה זו הנהגה רגילה אלא דבר פלא ("הפליא").

(6) ראה ההוכחות והביאור בזה בארוכה – לעיל עמ' 44 ואילך.

(7) יוסיפון פ"כ [ראה ס' החשמונאים א פ"ב – אבל לע"ע לא מצאתים מוזכרים בספרי פוסקי ישראל (מלבד פ"א בס' בה"ג הל' סופרים – אף שנזכרו בסה"ד וכו'). מובא בס' מאור עינים, אבל ידוע היחס לספר זה. ואכ"מ].

יוונים, ואף בדרך הטבע יכלו החשמונאים לנצחם⁸.

השלב השני במלחמת החשמונאים הי' נגד הצבא הגדול ששלח אנטיוכוס⁹, שם הי' מספרם של היוונים גדול בהרבה מאוד ממספר אנשי החיל של ישראל, והתרחש "נס" גלוי שלמעלה מן הטבע – "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", ונצחו ישראל.

לאחרי נצחון זה, נכנסו בני חשמונאי לבית המקדש, ולא הי' בנמצא שמן טהור להדלקת המנורה, כיון שטמאו היוונים את כל השמנים – עד שמצאו "פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול"¹⁰, והדליקו בו המנורה.

וענין זה, שמצאו את פך השמן – אינו "נס" גלוי, אלא בגדר "פלא" הוא ("נפלאות"). דהרי לכשתרצה, אפשר אף לומר שהי' זה ענין טבעי בהחלט – שהיוונים לא שמו לב לפך זה (שהי' מוצנע¹¹) ולא טמאוהו. ובפרט לפי דעת התוס'¹², שהפך הי' "מונח בחותם בקרקע", שזהו דבר שאינו רגיל כלל, הרי מסתבר טפי שהיוונים לא חשבו כלל לחפשו שם¹³ (ובפרט שאף היתה במקדש לשכה מיוחדת עבור השמנים, לשכת השמנים¹⁴).

אך סוף סוף – הנה זה שפך אחד נותר בשלמותו בלא שיגעו בו, בשונה מכף השמנים שהיו במקדש וטמאום היוונים (ולדעת התוס' ישנו אף פלא נוסף, שהי' מוטמן בקרקע!) – הוי זה ודאי דבר פלא¹⁵!

אוצר חכמה

ולפי זה מבואר מה שאומרים "הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות" – דהוי זה ממש כסדר המאורעות שהיו "בימים ההם": בתחילה "תשועות" במודיעין, לאחר מכן "ניסים" במלחמה נגד הצבא הגדול דהיוונים, ולבסוף "נפלאות" במציאת פך השמן¹⁶.

(8) וכן כל הנצחונות בירושלים וכו' עד המלחמה הגדולה כו' – מגילת אנטיוכוס (נדפסה בכמה סידורים ומחזורים דקהילות ספרדיות, וקראו אותה כו') ומדרש חנוכה.

(9) ראה מגילת אנטיוכוס. מדרש חנוכה. ובכ"מ.

(10) שבת כא, ב.

(11) ראה רש"י שבת שם ד"ה בחותמו.

(12) שבת שם ד"ה שהי'.

(13) ראה ב"מ מב, א: אמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע כו' (ורק "והאידינא" (לאחרי זמן שמואל) ישנם שינויים בזה. עיין שם).

(14) מדות פ"ה מ"ה.

ולהעיר שע"פ המבואר כאן יומתק יותר הודאות שלא טמאו היוונים פך זה באמצעות 'היסט' (ראה תוס' שבת שם).

(15) ובמאירי (לשבת שם) כתב דלילה הראשונה מברכין על הגאולה ועל הודאת מציאת פך השמן. ובשערי אורה (לכ"ק אדמו"ר האמצעי) מב, א כתב דעיקר הנס שמצאו פך א' כו'. עיין שם.

(16) ויש לומר ביאור באופן נוסף – דישנו סוג נוסף ב"נפלאות", שהוא נעלה ("מופרש" ו"מובדל") גם מן

[ואף שלבסוף (לאחרי הפלא דמציאת הפך) ה' ה"נס" שדלק השמן שמונה ימים, שהוא נס גלוי כנגד הטבע - לא חששו למנותו בייחוד. כי מונים רק את שלושה פוגי הניסים כפי הסדר שאירעו בראשונה. וה"ניסים" (וכן ה"תשועות" וה"נפלאות") שאירעו לאחרי זה, נכללים בהודאה על ה"ניסים" וכו' - בלשון רבים - שנזכרה כבר קודם לכן¹⁷].

אמנם, כל האמור הוא בשייכות לסיפור המאורעות שהיו אז, אותם מונים בתחילת נוסח אוצר החכמה "הנרות הללו". אך כאשר באים לסיום הנוסח, ועוסקים בהודאה ושבת לקב"ה על הניסים ("כדי להודות ולהלל לשמך הגדול"), אזי הסדר הוא - "על נסיך, ועל נפלאותיך, ועל ישועותיך".

כי כאשר בא האדם לידי הכרה שעליו להודות להקב"ה על הטובות שגמל עמנו, ראשית הכל הרי הוא מכיר בכך שצריך להודות ולהלל לקב"ה על "נסיך" - על המאורעות שלמעלה מדרך הטבע, אשר ברור לכל שיד ה' הייתה בזה.

לאחר מכן, כאשר מתבוננים באמיתת הדברים, אפשר לבוא לידי הכרה שעוד כמה מאורעות, אף שיש להם ביאור גם בדרך הטבע, הרי הם "פלא" שחולל הקב"ה ("נפלאותיך"), ויש להודות לו ית' גם עליהם.

רק לבסוף, בא האדם לידי הכרה, שאפילו על "ישועותיך" - המאורעות שאינם בגדר "נס" ואפילו אינם "נפלאות", אלא מאורעות שבגדרי הטבע - יש להודות לקב"ה. כי "לה' הישועה", אפילו ה"ישועה" שמצד הטבע, הרי היא בעצם דבר שלמעלה מן הטבע, מאחר והטבע עצמו מונהג על ידי הקב"ה¹⁸.

ה"ניסים". דניסים סתם יש להם אחיזה בטבע, כמו נצחון המלחמה שהי' ע"י מלחמה טבעית [וביחס ל"נפלאות", נקרא זה נס המלוכש בטבע (ראה ס' נר מצוה ותורה אור (לכ"ק אדמו"ר האמצעי) ל, א. וראה חדא"ג מהר"ל שבת שם. ט"ז אר"ח סעת"ר סק"ג], ו"נפלאות" הם ניסים שהם היפך הטבע לגמרי מבלי שום אחיזה בטבע.

ולפי ביאור זה - הכוונה ב"נפלאות" כאן (לפי סדר המאורעות) הוא לנס פך השמן שדלק ח' ימים, דהוי נס שלא בהתלבשות בטבע כלל [ראה הפרטים והביאור בזה בארוכה במקור הדברים - לקוטי שיחות חט"ו עמ' 368 הע' 16. עיין שם].

17) ולהעיר ממאירי הנ"ל (וראה פר"ח אר"ח סתע"ר) דס"ל שהלילה הראשונה דחנוכה אינו שייך להנס של שמן שדלק ח' ימים. וראה בהערה הקודמת.

18) להעיר מיהל אור - רשימות על תהילים (לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק) עמ' קנד-ה: "באמת גם הטבע הוא הכל פועל אלקי כמו מעשה הנס, רק לפי שנעשה זה הפעולה מהבורא ית' ע"י אמצעיים שהם כגרון ביד החוצב בו נקרא בשם טבע. וגם שהוא פועל כן בתמידות ונקרא מנהגו של עולם. אבל באמת טבע זה הוא במדרגת ניסים רבים מתמידים ותכופים זה לזה בלי מספר". עיין שם.

וראה במקורי הדברים (לקוטי שיחות חט"ו עמ' 370) ביאור עומק נוסף בענין זה. עיין שם.